

Usmernenie Pamiatkového úradu SR pre spracovávanie dokumentácie pamiatkového architektonicko-historického a umelecko- historického výskumu

ÚVOD

Aktualizované metodické usmernenie je spracované Pamiatkovým úradom SR v nadväznosti na novelizácie zákona NR SR č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu zákonmi č. 479/2005 Z.z. a č. 208/2009 Z.z. a predovšetkým na novelizáciu jeho vykonávacej vyhlášky MK SR č. 16/2003 vyhláškou MK SR č. 253/2010.

Ďalším východiskom pre aktualizáciu usmernenia sú niekoľkoročné skúsenosti s aplikáciou doterajšieho usmernenia v praxi, ktorá priniesla o.i. aj potrebu niekoľkých dielčích úprav a doplnkov.

V nadväznosti na novú skutočnosť, že zákon č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej iba „pamiatkový zákon“) umožňuje vykonanie a teda i predpísanie pamiatkového výskumu nielen na prípravu obnovy národnej kultúrnej pamiatky (ďalej iba „pamiatka“), ale aj na prípravu úpravy nehnuteľnosti v pamiatkovom území (§ 32, ods.2), je toto usmernenie upravené tak, aby platilo aj pre pamiatkové výskumy nehnuteľností v pamiatkovom území (ďalej iba „nehnuteľnosť v PÚ“).

V súlade so znením vykonávacej vyhlášky MK SR č. 253/2010, ktorá v § 8 upravuje dokumentáciu umelecko-historického a architektonicko-historického výskumu spoločne, je aj toto usmernenie spracované spoločne pre oba druhy výskumov.

Upozornenie! Toto metodické usmernenie je smerované predovšetkým na výskumy architektonických a stavebných objektov. Nie je mechanicky a priamo aplikovateľné pre umelecko-historický výskum diel výtvarného umenia a umeleckého remesla (či už sú to samostatné pamiatky alebo súčasti pamiatok), ktoré si vyžadujú špecifický druh obnovy (reštaurovanie) a tiež špecifický spôsob výskumu.

Cieľom tohto metodického usmernenia je predovšetkým zabezpečenie

- jednotného postupu,
- súladu s platnými právnymi predpismi,
- požadovaného kvalitatívneho stupňa

pri spracovávaní dokumentácie pamiatkových výskumov.

Východiskami tohto metodického usmernenia sú predovšetkým podmienky a požiadavky stanovené

1. pamiatkovým zákonom, Šiesta časť „Výskumy a nálezy“
2. vykonávacou vyhláškou , § 7 a 8.

Okrem uvedených základných právnych noriem sa metodické usmernenie opiera predovšetkým o medzinárodné zmluvy, charty a dohovory o ochrane kultúrneho dedičstva, špeciálne najmä o „Zásady dokumentovania pamiatok, skupín budov a lokalít“, prijaté v Sofii v r.1996 11. valným zhromaždením ICOMOS.

V usmernení ide o rozpracovanie platných právnych noriem, ktoré má slúžiť pre usmernenie prípravy, spracovania, obsahu a rozsahu dokumentácie architektonicko-historického a umelecko-historického pamiatkového výskumu, a to vo vzťahu k požiadavkám orgánov ochrany pamiatkového fondu.

Z hľadiska zabezpečenia zachovania pamiatkových hodnôt každej skúmanej pamiatky, ako aj sledovaných charakteristík nehnuteľnosti v PÚ, je veľmi dôležité, aby pre vykonávanie pamiatkových výskumov boli stanovené jasne definované podmienky, vrátane stanovenia požiadaviek na spôsob spracovania, obsah a rozsah prípravnej dokumentácie výskumu.

Metodické usmernenie je interný materiál Pamiatkového úradu SR Bratislava, je určený predovšetkým

- oprávneným osobám na vykonávanie umelecko-historických a architektonicko-historických pamiatkových výskumov podľa § 35 ods. 3 pamiatkového zákona,
- pracovníkom štátneho pamiatkového dohľadu Krajských pamiatkových úradov,
- odborným zamestnancom PÚ SR Bratislava,
- vlastníkom pamiatok, investorom obnov a úprav.

Akceptovanie metodického usmernenia zo strany realizátorov pamiatkových výskumov je o.i. jedným zo základných predpokladov pre vydanie súhlasného stanoviska Pamiatkového úradu SR Bratislava k výsledkom výskumu podľa § 7, ods.5 vyhlášky.

Usmernenie poskytuje základný metodický rámec pre spracovanie výskumnej dokumentácie, v konkrétnych prípadoch je však potrebné orientovať sa aj podľa podmienok a požiadaviek stanovených v príslušnom rozhodnutí Krajského pamiatkového úradu.

Na základe požiadaviek stanovených vyhláškou toto metodické usmernenie rozpracováva rozsah jednotlivých častí dokumentácie umelecko-historického a architektonicko-historického pamiatkového výskumu pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ. Osnovu danú vyhláškou dopĺňa o konkrétne podmienky a požiadavky na výskum

tak, aby vyjadrovali ich rôznorodosť a individuálny prístup k ich výskumu a obnove, ale zároveň zjednotili napĺňanie obsahu dokumentácie výskumov a boli určujúce pre všetkých spracovateľov, ale aj pracovníkov ochrany pamiatkového fondu.

ROZHODOVANIE O VÝSKUMOCH - usmernenie orgánom pamiatkovej ochrany

Rozhodnutie o vykonaní výskumu je nielen úradným, ale má byť predovšetkým vysoko odborným krokom. Musí mu predchádzať zodpovedné posúdenie a starostlivé zváženie potreby a rozsahu výskumu. Nie je žiaduce v rozhodnutiach predpisovať zbytočné a samoučelné výskumy, predovšetkým deštruktívnymi metódami. Ešte pred vydaním rozhodnutia je potrebné preveriť (archívy, dokumentačné fondy), či už pamiatka alebo nehnuteľnosť v PÚ bola skúmaná a či sú dokumentácie z predchádzajúcich výskumov k dispozícii, aké poznatky priniesli a prípadne aké dôležité údaje ešte chýbajú.

V prípade zistenia starších výskumov a tiež pri stále sa množiacich prípadoch čiastkových výskumov (napr. iba fasáda, iba dvorové krídlo, iba prízemie a pod.) a keď sa jeden objekt skúma vo viacerých etapách, je potrebné v rozhodnutí o vykonaní výskumu požadovať, aby v jeho dokumentácii bol zahrnutý aspoň stručný sumár najdôležitejších zistení a zásadných výsledkov predchádzajúcich výskumov alebo etáp. Ide o dôležitú podmienku pre dosiahnutie kontinuity a pre získanie syntetického výsledku.

Rozhodovať o výskume treba taktiež na základe rozsahu a spôsobu prípadnej budúcej obnovy, úpravy alebo zásahu do objektu (napr. pri jednoduchej obnove fasády, ktorá nepredpokladá napr. vytváranie nových otvorov, nie je potrebné predpisovať hĺbkový pamiatkový výskum celého objektu a pod.), s prihliadnutím na charakteristiky predmetnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ (rozdielna je potreba a rozsah výskumu pri historickom objekte s početnými prestavbami a vývojovými etapami a pri architektúre moderny z 1.pol.20.stor. s dostupnou plánovou dokumentáciou).

Je nutné v súlade s § 39 ods. 4 pamiatkového zákona podriadiť požiadavky na výskumy záujmom pamiatky, vrátane minimalizovania deštruktívnych zásahov do nej. Požiadavky na rozsah, spôsob a metódy výskumu musia byť jasne a exaktne formulované, rovnako ako cieľ a zameranie výskumu.

Dôležité upozornenie:

V prípade nehnuteľností v PÚ pamiatkový zákon stanovuje vykonanie výskumu na prípravu úpravy nehnuteľnosti v PÚ (§ 35 ods. 2) a pre rozhodnutie o úprave stanovuje určenie podmienok vo vzťahu k zásadám objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru (§ 32 ods. 7). Pri rozhodovaní o vykonaní výskumu je preto dôležité starostlivo zvážiť rozsah a opodstatnenosť nariadeného výskumu, predovšetkým pokiaľ sa týka skúmania interiérov objektu.

Optimálnym riešením pre sledovanie kvality výskumu a pre dosiahnutie kvalifikovaného posúdenia jeho výsledkov je predpísanie ohlásenia začiatku výskumných prác štátnemu pamiatkovému dohľadu už v rozhodnutí, v ktorom sa výskum požaduje. Súčasne je (podľa potreby, náročnosti výskumu, hodnôt skúmaného objektu) vhodné stanoviť do rozhodnutia aj podmienku priebežného sledovania výskumu štátnym pamiatkovým dohľadom a uskutočnenia záverečnej ohliadky (resp. kontrolného dňa, komisionálneho posúdenia alebo pod.). Záznam z tejto záverečnej ohliadky by mal byť súčasťou výskumnej dokumentácie.

ZÁKLADNÉ POJMY

Pamiatková hodnota (§ 2 ods. 2 pamiatkového zákona) je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Pamiatkové územie (§ 2 ods. 4 pamiatkového zákona) je sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktorý je z dôvodu ich ochrany podľa tohto zákona vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu alebo pamiatkovú zónu.

Kultúrna pamiatka (§ 2 ods. 3 pamiatkového zákona) je hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku.

Ochrana pamiatkového fondu (§ 2 ods. 7 pamiatkového zákona) je súhrn činností a opatrení zameraných na identifikáciu, výskum, evidenciu, zachovanie, obnovu, reštaurovanie, regeneráciu, využívanie a prezentáciu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

Základná ochrana kultúrnej pamiatky (§ 27 pamiatkového zákona) je súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu.

Obnova kultúrnej pamiatky (§ 32 ods. 1 pamiatkového zákona) je súbor špecializovaných odborných činností, ktorými sa vykonáva údržba, konzervovanie, oprava, adaptácia a rekonštrukcia kultúrnej pamiatky alebo jej časti.

Pamiatkový výskum (§ 35 ods. 1, ods. 2, ods. 3 pamiatkového zákona) je odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a o archeologických náleziskách. Vykonáva sa na prípravu obnovy a reštaurovania kultúrnych pamiatok a úpravy nehnuteľností v pamiatkových územiach, na záchranu archeologických nálezov, na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území a vedecké a dokumentačné účely. Výskum môže vykonávať len fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou v príslušnom odbore, na základe osvedčenia vydaného ministerstvom kultúry na 5 rokov. (§ 35 ods. 3, ods. 4 pamiatkového zákona).

SPOLOČNÉ PODMIENKY VÝSKUMNEJ DOKUMENTÁCIE

V zmysle § 7 vyhlášky platí pre všetky druhy pamiatkových výskumov:

- Výskumná dokumentácia sa odovzdáva ako uzavretý dokument s číslovanými stranami.
- Súčasťou každej výskumnej dokumentácie je aj jej elektronická verzia, ktorá musí byť obsahovo totožná s vytlačenou verziou. Elektronická verzia sa odovzdáva inštitúciám podľa § 39 ods. 9 zákona vo formáte zabraňujúcom zmene údajov.
- Výskumná dokumentácia, spracovaná viacerými fyzickými osobami, obsahuje určenie spracovateľského podielu k jednotlivým častiam výskumnej dokumentácie tak, aby bolo možné nezameniteľne určiť charakter a výsledok vykonanej odbornej činnosti fyzickej osoby, ktorá sa podieľala na spracovaní výskumnej dokumentácie.
- Pamiatkový úrad vydá ku každej výskumnej dokumentácii stanovisko k výsledkom výskumu.

Vyhláška stanovuje aj možnosť, aby výskumná dokumentácia obsahovala výsledky z viacerých odborov pamiatkového výskumu, vtedy však musí spĺňať všetky náležitosti pre každý z obsiahnutých odborov pamiatkového výskumu (§ 7 ods. 3).

SKLADBA VÝSKUMNEJ DOKUMENTÁCIE

Dokumentácia umelecko-historického a architektonicko-historického výskumu má podľa vyhlášky určený nasledovný rámcový obsah:

- a) základné údaje o kultúrnej pamiatke alebo o nehnuteľnosti v PÚ vrátane odpisu z katastra,
- b) údaje o zadaní vrátane rozhodnutia, na základe ktorého sa vydáva, metóde, spracovaní a organizácii pamiatkového výskumu,
- c) v prípade nehnuteľnosti jej podrobné zameranie,
- d) opis kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ vrátane jej technického stavu,
- e) inventarizačný súpis hodnotných detailov a prvkov,
- f) inventarizačný súpis nálezov, nálezových situácií a prípadných sond s ich odôvodnením a vyhodnotením,
- g) výskum a analýzu prameňov a literatúry, ktoré majú vzťah k predmetu výskumu,
- h) analýzu vývoja kultúrnej pamiatky,
- i) vyhodnotenie výskumu v písomnej a grafickej podobe,
- j) špecifikáciu pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ,
- k) návrh ochrany, obnovy a prezentácie kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ,
- l) požiadavky na vykonanie prípadných ďalších špecializovaných výskumov s určením rozsahu a s odôvodnením
- m) fotografickú a grafickú dokumentáciu súčasného a podľa možností aj historického stavu kultúrnej pamiatky, ako aj dokumentáciu o priebehu výskumu,
- n) údaje o podkladoch, prameňoch a použitej literatúre,
- o) iné údaje, ktoré autor výskumu považuje za dôležité.

Návrh podľa písm. k) má v zmysle vyhlášky obsahovať:

- a) zhrnutie výsledkov umelecko-historického a architektonicko-historického výskumu,
- b) požiadavky :
  - na zachovanie, obnovu a prezentáciu hodnôt kultúrnej pamiatky, jej hmotnej podstaty, prvkov a detailov tvoriacich jej súčasť,
  - na odstránenie predchádzajúcich nevhodných zásahov a úprav,
- c) návrh konkrétnych opatrení na záchranu a obnovu kultúrnej pamiatky a jej vhodné funkčné využitie
- d) grafické zobrazenie navrhovaného spôsobu obnovy kultúrnej pamiatky.

Napriek tomu, že v skladbe Návrhu vyhláška hovorí iba o kultúrnej pamiatke, keďže v písm. k) sa hovorí aj o nehnuteľnosti v PÚ, je samozrejmé, že predmetný obsah Návrhu sa týka aj nehnuteľnosti v PÚ.

V praxi je možné toto poradie pozmeniť, pokiaľ to charakter výskumu a logika skladby výskumnej dokumentácie vyžaduje, resp. možno niektoré časti v odôvodnených prípadoch vynechať (napr. inventarizáciu sond, pokiaľ sa nerobila sondáž). Vynechanie niektorej z častí však musí byť v dokumentácii konkrétne zdôvodnené.

METODICKÉ ROZPRACOVANIE JEDNOTLIVÝCH ČASTÍ VÝSKUMNEJ DOKUMENTÁCIE:

a) 1. Základné údaje o kultúrnej pamiatke:

Vychádzajú z automatizovaného registra a z evidenčného listu kultúrnej pamiatky v Ústrednom zozname pamiatkového fondu a obsahujú povinné údaje:

1. Obec, mesto:
2. Miestna (mestská) časť:
3. Okres:
4. Kraj:
5. Unifikovaný názov NKP:
6. Bližšie určenie:
7. č. ÚZPF NKP:
8. Adresa:
9. Stará adresa:
10. Parcelné číslo:
11. Zaužívaný názov NKP:
12. Historický názov NKP:
13. Údaj, či sa NKP nachádza v pamiatkovom území alebo ochrannom pásme a v akom:
(body 11. a 12. sa vypĺňajú, ak názvy existujú)

V prípade, ak ide o výskum jednotlivého objektu (PO), ktorý je súčasťou NKP, je potrebné uviesť aj ďalšie údaje:

14. Unifikovaný názov PO:
15. Bližšie určenie:
16. Index PO:
17. Adresa:
18. Stará adresa:
19. Parcelné číslo:
20. Zaužívaný názov PO:
21. Historický názov PO:
(body 17., 18 a 19. sa vypĺňajú, ak sa adresa PO nezhoduje s adresou NKP, body 20. a 21., ak názvy existujú)

V špecifických prípadoch a podľa potreby možno uviesť aj iné základné údaje, ktoré sú pre danú pamiatku (objekt) významné, dôležité, určujúce, napr. sloh, datovanie, autor projektu a pod.

2. Základné údaje o nehnuteľnosti v PÚ

V tomto prípade nemožno vychádzať z automatizovaného registra a z evidenčného listu kultúrnej pamiatky v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, preto sa použijú základné identifikačné údaje známe z praxe a z katastra. Údaje budú v zásade zhodné s údajmi o kultúrnej pamiatke, s výnimkou čísla ÚZ PF (a prípadne indexu pri PO) a unifikovaného názvu, pričom však na názov nehnuteľnosti je možné aplikovať unifikovaný názov používaný pri kultúrnych pamiatkach.

Ako novú požiadavku stanovuje vyhláška priloženie odpisu z katastra, ak ide o výskum nehnuteľnej kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ.

b) Údaje o zadaní vrátane rozhodnutia, na základe ktorého sa vydáva, metóde, spracovaní a organizácii výskumu

Sú povinnou súčasťou výskumnej dokumentácie.

Hlavnou metodickou požiadavkou na túto časť je, že z uvedených údajov musí byť zrejmé, aký druh, rozsah, spôsob a metóda výskumu boli realizované a na základe akých požiadaviek a kým boli tieto požiadavky stanovené. Ďalej musí byť uvedené, z akého dôvodu sa výskum realizoval a akým spôsobom bol podmienený typom, charakterom, užívaním a stavom pamiatky alebo inými okolnosťami, resp. ako charakter výskumu súvisel s budúcim využitím pamiatky alebo predpokladanými zásahmi do nej.

Kedže predpísanou súčasťou výskumnej dokumentácie sa stalo rozhodnutie, na základe ktorého sa výskum vykonal, nie je v tejto časti potrebné mechanicky opakovať údaje zrejmé z rozhodnutia. Dôležité je skôr ich rozšírenie a doplnenie, prípadne podrobnejšie vysvetlenie.

Táto časť dokumentácie má obsahovať:

1. Meno a adresa realizátora výskumu (zodpovedných členov výskumného kolektívu), uvedenie údajov o oprávnení na vykonávanie pamiatkového výskumu (číslo osvedčenia o osobitnej odbornej spôsobilosti pre daný druh výskumu a dátum jeho vydania Ministerstvom kultúry), príp. je možné toto nahradiť kópiou osvedčenia v prílohe.

Podľa § 7 ods. 6 vyhlášky je potrebné pri viacerých spracovateľoch uviesť konkrétne určenie spracovateľského podielu jednotlivých zúčastnených, a to tak, aby bol zrejmý a nespochybniteľný aj rozsah, aj charakter práce každého zo spracovateľov.

2. Meno (názov) a adresa objednávateľa výskumu dátum zadania a termín plnenia úlohy s jej presným pomenovaním.

3. Meno (názov) a adresa vlastníka (podľa potreby aj správcu či užívateľa) pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ.

4. Rozsah a charakter výskumu - na základe požiadaviek stanovených v rozhodnutí príslušného krajského pamiatkového úradu.

Charakteristika (komplexný, čiastkový – s odôvodnením čiastkovosti), so špecifikáciou a diferenciáciou prístupu k plneniu objednávky, napr. v prípade etapizácie výskumných prác, ak nie je možné skúmať celý objekt v jednom termíne, resp. ak nemožno skúmať všetky jeho časti požadovanou rovnakou metódou, alebo v súvislosti s druhom predpokladaných prác pri obnove - od bežnej údržby až po komplexnú obnovu.

5. Predmet, zameranie a cieľ výskumu – takisto by mali byť uvedené už v rozhodnutí, tu je priestor najmä na ich doplnenie, rozšírenie a spresnenie.

Ktoré časti pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ boli skúmané, či bola predmetom skúmania celá alebo iba vybraná časť (exteriér, interiér, jedno krídlo a pod.), s uvedením dôvodov, prečo nebola skúmaná celá pamiatka, príp. ak neboli niektoré jej časti prístupné atď.

Zameranie a cieľ výskumu sú veľmi dôležité údaje, ktoré sú platformou pre stanovenie rozsahu, druhu a metódy výskumu. Je potrebné ich uvádzať vždy, zásadný význam však majú predovšetkým vtedy, ak boli špecifické – napr. na zistenie stredovekého jadra domu, na pôvodný výraz priečelia atď.

6. Metóda výskumu - odôvodnenie voľby metódy pamiatkového výskumu – nedeštruktívneho, deštruktívneho, kombinovaného, a to jednak vo vzťahu k požiadavkám vyplývajúcim z rozhodnutia KPÚ, jednak vo vzťahu k charakteru a stavu pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ a k predpokladanému rozsahu obnovy alebo úpravy.

7. Spracovanie a organizácia výskumu vyjadruje predovšetkým špecifikáciu požiadaviek na materiálno - technické zabezpečenie (kvalita zamerania, prístupnosť a pod.), spôsob práce a podmienky získavania poznatkov (sprostredkované údaje, ústne informácie, literatúra, archívne a iné podklady).

8. Údaje o ďalších výskumoch a prieskumoch – v tejto časti je potrebné uviesť, či v objekte pred pamiatkovým výskumom prebehli alebo či s ním paralelne prebiehajú iné výskumy alebo prieskumy (napr. reštaurátorský, archeologický, prieskum sanácie a pod.), kto ich realizuje a či boli výsledky týchto výskumov k dispozícii, resp. či výskumníci predbežné výsledky konzultovali, príp. či sú ich výsledky už nejakým spôsobom zapracované alebo zohľadnené v predmetnej výskumnej dokumentácii.

Povinnou súčasťou dokumentácie ako sa stalo príslušné rozhodnutie Krajského pamiatkového úradu, ktorým bola určená povinnosť na vykonanie výskumu. Je to dôležité nielen pre posúdenie vlastného pamiatkového výskumu a jeho súladu s rozhodnutím, pre posúdenie splnenia požiadaviek rozhodnutia výskumom, ale aj pre kontinuitu informácií pre budúcnosť, keď sa výskumná dokumentácia stane archívnym materiálom.

c) V prípade nehnuteľnosti jej podrobné zameranie

Za nehnuteľnosť sa v tomto prípade považuje nehnuteľná kultúrna pamiatka aj nehnuteľnosť v PÚ.

Zameranie zhotovené podľa príslušných predpisov je súčasťou grafickej dokumentácie .

Zameranie je jedným zo základných podkladov potrebných pre:

- vyznačenie rozsahu a miesta skúmania nehnuteľnej pamiatky a jej súčastí
- vyznačenie nálezov a nálezových situácií vo výskume
- vyznačenie umiestnenia hodnotných súčastí pamiatky
- grafické vyjadrenie návrhu obnovy.

Okrem toho je pre skúseného výskumníka aj pamiatkara dôležitým zdrojom informácií a vodítkom pre identifikovanie zmien a vývojových etáp objektu.

Zameranie musí byť spracované v súlade s STN 013420 Výkresy pozemných stavieb, ktorá určuje základné požiadavky na úpravu a kreslenie výkresov stavebných častí objektov pozemných stavieb.

Zameranie musí predstavovať aktuálny a reálny stav skúmaného objektu, musí byť vyhotovené v mierke dostatočne podrobnej pre daný typ a rozsah stavby (výkres musí byť dostatočne čitateľný aj pri zakreslení všetkých požadovaných údajov) a musí obsahovať

- Celkovú situáciu skúmaného objektu, vyznačenú buď v kópii katastrálnej mapy, alebo na osobitnom výkrese (v M 1:500), prípadne rozsah a situovanie skúmanej časti v rámci celku pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ (mierka podľa okolností od M 1:500 do 1:100) .
- Všetky skúmané pôdorysy vrátane pôdorysu krovu (v mierkach 1:200, 1:100 prípadne v takých mierkach, ktoré čitateľne zobrazujú danú situáciu)
- Všetky pohľady
- Minimálne 1 až 2 charakteristické rezy vrátane rezu krovu

Ak si to charakter objektu vyžaduje, môže rozhodnutie KPÚ určiť zameranie niektorých cenných detailov a konštrukčných riešení (napr. skladba trámov zrubového domu, profily rebier a pod.).

Odporúča sa tiež realizovať zameranie cenných nálezov, zistených počas výskumu, osobitne je potrebné zdokumentovanie vrátane zamerania tých nálezov, ktoré po obnove nebudú prezentované.

d) Opis kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ vrátane jej technického stavu

Odborný opis má byť stručnou a jasnou, pritom však dostatočne podrobnou charakteristikou predmetu výskumu. Spracováva sa predovšetkým na základe vizuálnej ohliadky, s uvedením takých faktografických údajov z dostupných a hodnoverných prameňov (najmä odborná literatúra a archívne pramene), ktoré sú významné, dôležité pre vystihnutie jeho charakteristiky.

Opis má obsahovať (ide o metodiku opisu architektonickej alebo stavebnej pamiatky či nehnuteľnosti v PÚ, neplatí pre predmety výskumu výtvarnej alebo umeleckoremeselnej povahy):

1. Situovanie v sídle, v okolitej zástavbe (resp. v teréne mimo zástavby) a pokiaľ ide o výskum časti pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ, tak situovanie v jej rámci.
2. Typologický druh, základnú charakteristiku.
3. Slohové a časové, prípadne aj autorské zaradenie, prevládajúci sloh, zásadné zmeny a prestavby, čitateľné aj na základe vizuálnej ohliadky a známe z prameňov a literatúry.
4. Pôdorysnú skladbu, dispozíciu, podlažnosť, traktovosť, radenie a prístupnosť priestorov v traktoch.
5. Opis podlaží a jednotlivých priestorov v nich (od podzemných podlaží smerom nahor).
6. Charakteristiku vertikálnych a horizontálnych konštrukcií, typy klenieb a stropov, komunikačné systémy, materiálovú skladbu atď.
7. Fasády – osovosť, členenie, otvory (portály, okná) a pod.
8. Charakteristiku tvaru strechy (striech) s krytinou, krov, komíny a pod.
9. Architektonické články, ich slohové a typové zaradenie (kamenné, murované).
10. Kovové súčasti (zábradlia, mreže, kovania, konzoly, dvere, liatinové konštrukcie a pod.), typy cennejších drevených súčastí (dvere, okná, dlážky, konzoly, drevené obloženia stien, vstavaný nábytok, zábradlia a pod.), typy historických vykurovacích telies (kozuby, kachľové pece, kuchynské a historické železné pece) atď.

11. Výtvarnú a umelecko-remeselnú výzdobu, tvoriacu súčasť architektúry (štuky, nástenné a nástropné maľby, reliéfy atď.), vždy v súvislosti s popisom príslušnej stavebnej konštrukcie, ktorej sú súčasťou.
12. Ostatné špecifiká a hodnotné, resp. stavebno-technicky, konštrukčne, umelecko-historicky a inak zaujímavé súčasti a prvky. V prípade sakrálnych objektov stručná charakteristika mobiliára (zariadenia), najmä ak jeho súčasti nie sú vyhlásené za pamiatky (obdobne v prípade kaštieľov a kúrií, hradov a zámkov, ak je v nich zachovaný historický mobiliár).

Samostatnou súčasťou opisu je (v opodstatnených prípadoch) :

13. historická zeleň - v súvislosti s jej funkciou, jej súčasná charakteristika, stručné historické údaje a pod.

Opis technického stavu má obsahovať:

1. Charakteristiku miery zachovania konštrukcií, materiálovej podstaty a jednotlivých prvkov na základe vizuálnej ohliadky.
2. Určenie druhu, rozsahu a podľa možnosti aj príčin poškodení pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ a jej prostredia z pohľadu pamiatkovej ochrany.
3. Uvedenie identifikovateľných (pred výskumom) sekundárnych úprav, opráv, prestavieb, reštaurovania a pod.
4. Záverečné sumarizačné vyhodnotenie technického stavu.

Pokiaľ sa opis stavu kultúrnej pamiatky opiera aj o výsledky predchádzajúcich špecializovaných výskumov a prieskumov (statický, vlhkostný, mykologický a pod.), je nutné tento fakt v opise uviesť.

Z hľadiska prehľadnosti a logiky textu je vhodné, ak sa obe súčasti prepájajú – t.j. vždy za opisom jednotlivých častí objektu (podľa bodov 6. až 12.) sa uvedie ich technický stav podľa bodov 1. až 3. Sumarizačné vyhodnotenie technického stavu by malo byť v úplnom závere kapitoly.

e) Inventarizačný súpis hodnotných detailov a prvkov

Táto časť dokumentácie je jej povinnou súčasťou. (V prípade, ak objekt nemá žiadne hodnotné prvky a detaily, je potrebné to na príslušnom mieste dokumentácie uviesť, aby nevznikol mylný dojem, že sa realizátor výskumu tejto veci nevenoval.

Jej zaradenie v dokumentácii môže byť variabilné, v rámci skladby materiálu je potrebné zvážiť, kam je logické zaradiť túto časť. Závisí to napr. aj od charakteru výskumu a inventarizovaných prvkov (napr. ak boli prvky a detaily zistené prevažne alebo úplne vizuálnym prieskumom a samotným výskumom neboli zistené žiadne ďalšie dovtedy neznáme detaily a prvky, je logické jej zaradenie za opis pamiatky; pokiaľ existujú alebo prevažujú prvky a detaily nájdené až výskumom, je logickejšie jej zaradenie až za vyhodnotenie výskumu) .

V tejto časti je potrebné si uvedomiť, že ide o „hodnotné prvky a detaily“, nie o súpis všetkých častí objektu, ktoré sú predmetom ochrany. Na to je v dokumentácii priestor v iných kapitolách (pamiatkové hodnoty, návrh obnovy). Takisto nemá byť súčasťou tejto kapitoly zdokumentovanie iných prvkov a detailov, ktoré nie sú predmetom ochrany a sú napr. navrhované na odstránenie, ale zaraďujú sa sem kvôli dokumentačným účelom. Pokiaľ takéto prvky a detaily chce realizátor výskumu zdokumentovať, je potrebné pre ne vytvoriť v dokumentácii osobitnú inventarizačnú kapitolu alebo podkapitolu.

Obsahovať má situovanie a popis detailov a prvkov podľa podlaží – (v poradí ako opis objektu - suterén, prízemie, poschodia, podkrovie, fasády, strecha) zoradené **podľa materiálovej skladby. Predbežné !!! Na diskusiu v OMK**

- murivá a omietky - iba osobitne hodnotné alebo špecifické časti murív (nie automaticky všetky historické hmoty), klenby, štuková výzdoba a štukové či murované architektonické prvky
- kameň (napr. portály, šambrány okien, dekoratívne prvky fasád, klenbové rebrá, konzoly, stĺpy, schodiskové stupne, erby)
- kov (napr. zábradlia, mreže, konzoly)
- drevo (napr. obloženia, okenné a dverné výplne, parkety a dlážky, vzácne tesárske konštrukcie, historické krovy)
- maľby a sgrafito
- ostatné (tehla, terakota, sklo, vitráže atď.).

Optimálne riešenie je položkové, kde popis každej z položiek má mať v zásade nasledovnú skladbu:

1. názov prvku, detailu (a príp. aj bližšie určenie), počet kusov
2. situovanie v objekte
3. typ, druh
4. sloh, datovanie
5. materiál, technika

6. rozmery
7. stav (a jeho stručný popis)
8. návrh na opatrenia a ochranu počas obnovy
9. návrh na spôsob obnovy a prípadnej prezentácie
10. iné dôležité údaje, ak sú pre danú položku významné (napr. autor, nápis, funkcia, pôvod, autenticita a i.)
11. fotografia

POZN. Zameranie významných a hodnotných prvkov bude súčasťou grafickej prílohy.

Podľa potreby je možné niektorý z vyššie uvedených údajov vynechať, ak napr. nie je reálne ho zistiť, nie je opodstatnený a pod.

Situovanie každého inventarizovaného prvku a detailu musí byť zaznačené v grafickej dokumentácii!

Pokiaľ sa zhodné prvky a detaily vyskytujú v objekte opakovane (2 a viackrát), nie je potrebné pre každý z nich spracovávať samostatnú položku, ale pre všetky zhodné prvky a detaily je možné vytvoriť jednu položku s uvedením počtu kusov, všetkých umiestnení v objekte a všetky vyznačiť v grafickej prílohe.

a) Inventarizačný súpis nálezov, nálezových situácií a prípadných sond s ich odôvodnením a vyhodnotením

Keďže sondáž nemusí byť súčasťou výskumu (preto aj vyhláška hovorí o „prípadných“ sondách), inventarizačný súpis sond nie je povinnou súčasťou výskumnej dokumentácie. Pokiaľ sa však sondáž uskutočnila, je táto časť povinnou súčasťou dokumentácie! Nálezy a nálezové situácie je však nutné v dokumentácii uviesť aj v prípade, ak sa sondáž nevykonala.

V súlade s novými progresívnymi trendmi pamiatkovej ochrany a výskumnej praxe je snaha o čo najdôslednejšie využívanie nedeštruktívnych metód výskumu a minimalizáciu deštruktívnych zásahov. Žiaduce je nepreferovať deštruktívne metódy výskumu tam, kde je možné dospieť ku kvalifikovaným a požadovaným výsledkom aj bez nich. Uprednostňovanie nedeštruktívnych metód výskumu je zakotvené aj medzinárodných dohovoroch a chartách a v pamiatkovom zákone, § 39 ods. 4.

Pri kvalifikovanom preštudovaní, komparácii a vyhodnotení presného zamerania, prameňov, literatúry, historických mapových podkladov (najmä vojenské mapovanie, katastrálne mapy z 19. storočia), vedút, nákresov, starých pohľadníc a fotografií atď. a pri kvalitnom profesionálnom vizuálnom výskume a využití nálezov a nálezových situácií je možné získať množstvo poznatkov a informácií o predmete výskumu. V nejednom prípade je sumár zistení taký, že je možné deštruktívne metódy zredukovať na úplné, iba overovacie minimum.

Poznámka:

Sondy je potrebné realizovať cielene so zameraním najmä na miesta, ktoré by mali byť výpovedné (usudzujúc z dovtedy získaných poznatkov o vývoji objektu a z vizuálneho prieskumu) a na miesta, kde investor pri zámere obnovy predpokladá zmeny vrátane zásahov do historických konštrukcií. Pri zámere obnovy pamiatky je potrebné investora upozorniť, že jej využívanie musí byť v súlade s plošným a objemovým riešením pri zachovávaní typologického druhu tak, aby pri obnove boli zásahy do pamiatky minimálne a obnova realizovaná čo najšetrnejšie. Tým aj sondážne práce budú minimálne.

Podľa doterajších skúseností sa ukazuje nutnosť realizovania sond najmä pri adaptáciách objektov na iné účely ako je historická funkcia pamiatky a tiež pri komplexnej modernizácii technickej infraštruktúry.

Pri údržbe a oprave (bez búracích prác) zvyčajne sondáž nie je potrebná, stačí základná obhliadka a odborné usmernenie prác.

V prípade sondáže v rámci pamiatkového výskumu na omietkových a náterových vrstvách (fasády, steny, klenby, stropy atď.) je vhodné rozhodnutím stanoviť a vopred vykonať aspoň zistovacie reštaurátorský výskum na prípadné maliarske výzdoby, a to podľa zváženia druhu a typu objektu a jeho častí, kde je výskyt takýchto nálezov možné predpokladať. V prípade nečakaného nálezu počas sondáže pamiatkového výskumu je realizátor výskumu povinný postupovať v zmysle pamiatkového zákona (§ 32 ods. 14, § 33 ods. 9, § 39 ods. 7, § 40 ods. 1, 2, 3, 4).

Sondážou pre účely pamiatkového výskumu rozumieme ciele lokálne deštruktívne odkryvy, plošne jasne vymedzené, zamerané na určené vrstvy alebo na predpokladané detaily a nálezy.

Nálezovými situáciami pre účely pamiatkového výskumu rozumieme miesta s prirodzeným alebo samovoľným odkryvom (t.j. miesta s opadanou omietkou, neomietané murivá atď.), ktoré bez cieleného deštruktívneho zásahu poskytujú informácie a poznatky o murivách, maltách, omietkach, konštrukciách, stavebných a dekoratívnych prvkoch a pod. a dokladajú tak architektonicko-historický vývoj objektu.

Nálezové situácie sú spravidla súčasťou všetkých typov výskumov, deštruktívnych, nedeštruktívnych aj kombinovaných. Popis nálezových situácií je rovnaký ako popis sond s výnimkou uvádzania údajov, ktoré sú pre nálezové situácie irelevantné.

Nález pre účely tohto metodického usmernenia je poznatok, údaj, informácia alebo ich súhrn, zistený alebo získaný v mieste sondy alebo nálezovej situácie.

(POZN. Definícia nemá obsahový súvis s definovaním nálezu v pamiatkovom zákone a preto sa s ním nezhoduje.)

Vo výskumnej dokumentácii je potrebné rozlišovať sondy a nálezové situácie! Optimálne je ich odlišné označovanie (sondy S 1 až S xx, nálezové situácie N 1 až N xx).

Číslovanie sond: Systém číslovania má vychádzať z logiky skladby a charakteru objektu a jeho skúmaných častí. Podľa počtu sond možno zvoliť číslovanie sond podľa podlaží, pri menšom počte sond sumárne od suterénu nahor, v zásade však samostatne v interiéri a v exteriéri. Číslovanie musí byť vždy jasné a prehľadné, čísla sa nesmú opakovať, aby nedochádzalo k nesprávnej identifikácii a k mylným interpretáciám. Pokiaľ sa čísluje vždy znova od č.1 v jednotlivých miestnostiach, podlažiach, krídlach, na fasádach a pod., je potrebné k vlastnému číslu sondy pridať ďalší identifikačný znak (napr. písmeno, číslo miestnosti atď.). Pri zložitejšom systéme číslovania sond je potrebné na začiatku inventarizácie podať vysvetlenie.

Inventarizáciu sond a nálezových situácií je možné uviesť tak, že popis a vyhodnotenie sond a nálezových situácií sa uvedie v textovej časti výskumu v číselnom poradí, fotografie sa umiestnia v prílohe a zaznačenie lokalizácie sond a nálezových situácií bude v grafickej prílohe.

Optimálnym riešením sa však z praxe ukazuje syntetizujúce spracovanie, kde každá sonda a každá nálezová situácia je súbežne spracovaná textovo aj fotograficky, kde fotografia priamo ilustruje uvedený text. Osobitne je zaradená iba lokalizácia sond v grafickej prílohe.

Takýto spôsob spracovania je podstatne prehľadnejší, čitateľnejší a umožňuje lepšiu orientáciu v dokumentácii ako takej, ale aj v zisteniach výskumu, v ich vyhodnocovaní, komparácii, prenesení do návrhovej časti a pod. Pokiaľ to technické zázemie realizátora výskumu umožňuje, je potrebné preferovať tento spôsob spracovania inventarizácie sond a nálezových situácií.

V texte pri každej sonde a nálezovej situácii sa uvádza:

1. Druh (typ) sondy (neplatí pre nálezové situácie)
  - plošné, t.j. sondy, ktorými sa odkrývajú len omietkové

- vrstvy po základnú omietku na murive;
- hĺbkové, t.j. sondy, ktorými sa odкрýva murivo a zisťujú súvislosti medzi konštrukciami, alebo rôzne skryté architektonické a výtvarné prvky.
2. Rozmery (neuvádzajú sa pri nálezovej situácii).
  3. Situovanie v objekte (interiér, exteriér, trakt, krídlo, podlažie, miestnosť) a bezprostredné situovanie v priestore či na ploche.
  4. Odôvodnenie sondy (neplatí pre nálezové situácie) - očakávaný výsledok (účel).
  5. Opis nálezu.
  6. Vyhodnotenie nálezu a jeho kontext (vo vzťahu k stavebným etapám vývoja objektu).
  7. Podľa potreby aj návrh úpravy alebo prezentácie.

Fotografiu a textový popis s vyhodnotením je potrebné uviesť u každej sondy a nálezovej situácie, v ktorej bol zistený nejaký nález. V tej súvislosti je dôležité si uvedomiť, že aj negatívny nález je nález – to znamená, že ak sonda bola vykonaná za nejakým účelom (napr. overenie existencie zamurovaného otvoru) a tento sa nepotvrdí (otvor sa nenájde), nejedná sa o sondu bez nálezu, ale o sondu s negatívnym nálezom.

Keďže prax ukázala, že fotografie sond a nálezových situácií sú niekedy nečitateľné alebo slabo čitateľné, bez kontaktu s nálezom in situ je ich výpovedná hodnota znížená (a xero kópie sú zle čitateľné veľmi často), je potrebné nález identifikovať jeho vyznačením buď priamo na mieste pred odfotografovaním, alebo do fotografie – t.j. očíslovanie zistených murív a omietok, vyznačenie ďalších nálezov (napr. cezúra v murive, sekundárne zamurovaný kamenný článok a pod.) šípkami, čiarami a pod.

(Obdobne ako je to zaužívané v reštaurátorských dokumentáciách.)

Takéto označenie nálezov v snímkach podstatne sprehľadňuje dokumentáciu a umožňuje verifikovanie textového opisu sondy alebo nálezovej situácie aj vizuálnym kontaktom.

Na záver inventarizácie sa spracováva celkové **vyhodnotenie sondážneho prieskumu**, t.j. záverečný súhrn zistení zo sond a nálezových situácií. Jeho podstatnou časťou je **Súpis murív, mált, omietok (a náterov)**. Je to svojím spôsobom **stratigrafia**, t. j. prehľadné postupné zoradenie jednotlivých zistených murív, ložných mált, omietok (a v prípade potreby a podľa druhu výskumu aj náterových vrstiev). Označené sú tak ako v sondách a nálezových situáciách, uvádza sa ich typológia, stručná charakteristika a priradenie k tej-ktorej stavebnej etape vývoja objektu.

V charakteristike sa uvádza:

M 1 až M xx - murívá - materiál, spôsob ukladania materiálu ak je čitateľný (napr. murivo z lomového kameňa kladeného do riadkov, tehlové s krížovou väzbou a pod.), spôsob doplňovania alebo vyspravovania muriva;
LM 1 až LM xx (alebo iba L) - pojivá - ložné malty spájajúce murivo – druh, charakteristiky, vlastnosti (štruktúra, zloženie, farba a pod.);
O 1 až O xx - omietky – charakteristická štruktúra, zloženie, farba, povrchová úprava;

Prípadne aj:

(1 až xx - náterových vrstiev - ich radenie, vlastnosti, hrúbka, materiálová podstata, farebnosť, ak nesú dekoratívnu alebo výtvarnú zložku, aj jej stručná charakteristika).

Súpis murív, mált, omietok (a náterov) je síce logicky v skladbe dokumentácie záverom inventarizácie sond a nálezových situácií, v praxi sa však ukazuje, že z pohľadu užívateľa výskumnej dokumentácie je praktické jej zaradenie pred samotnú inventarizáciu, nakoľko umožňuje lepšiu orientáciu v opisoch a vyhodnotení sond a nálezových situácií.

Z uvedeného dôvodu sa pripúšťajú obe možnosti.

g) Výskum a analýza prameňov a literatúry, ktoré majú vzťah k predmetu výskumu

Je povinnou súčasťou výskumnej dokumentácie.

Ide o časť výskumnej dokumentácie, bežne nazývanú archívny historický výskum. Predchádzajúca vyhláška 16/2003 ho exaktne nepredpisovala, ukázalo sa však, že je veľmi potrebnou súčasťou výskumu a výskumnej dokumentácie.

Jeho význam je nesporný, jeho výsledky sú jedným z podstatných a veľmi dôležitých vstupov, ovplyvňujúcich o.i. aj rozsah, spôsob, zameranie a výsledky vlastného pamiatkového výskumu.

Zameranie, charakter a rozsah archívneho historického výskumu prirodzene ovplyvňujú faktory ako napr. prístupnosť prameňov, rozsah už uverejnených poznatkov a informácií o predmetnej pamiatke alebo nehnuteľnosti v PÚ, druh a charakter objektu, určené zameranie pamiatkového výskumu atď. Je však vždy a principiálne potrebné vo výskumnej dokumentácii zachytiť aspoň tie zdroje, ktoré sa v priebehu výskumu podarilo zistiť.

Ako hovorí už samotný názov tejto kapitoly, je potrebné sa zamerať na tie pramene a literatúru, ktoré majú vzťah k predmetu výskumu. Z takýchto zdrojov je potom žiaduce zamerať sa vo výskumnej dokumentácii na tie údaje a poznatky, ktoré takisto majú vzťah k predmetu výskumu. Nie je potrebné uvádzať (niekedy rozsiahle) texty obsahujúce informácie, ktoré so samotným predmetom výskumu nesúvisia alebo súvisia len vzdialene a neprinášajú žiadne objasňujúce súvislosti alebo poznatky o skúmanom objekte a jeho stavebno-historickom vývoji.

h) Analýza vývoja kultúrnej pamiatky

Je povinnou súčasťou výskumnej dokumentácie.

Analýza vývoja kultúrnej pamiatky sa spracováva na základe vyhodnotenia a syntézy výsledkov a poznatkov z :

- archívneho historického výskumu,
- historických máp, grafík, plánov, projektov, archívnych fotografií
- literatúry,
- ďalších podkladov (výsledky iných špecializovaných výskumov a prieskumov, ústne informácie a pod.),
- ohliadky, vizuálneho prieskumu a vyhodnotenia sond a nálezov.

Analýza obsahuje:

1. Etapizáciu vývoja pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ podľa jednotlivých stavebných etáp a zásahov, s ich zaradením do storočí a slohov, opis zmien a vývoja objektu v jednotlivých etapách, s previazaním na existujúce súčasti objektu ako aj na jednotlivé nálezy, ktoré tieto vývojové zmeny dokazujú.
(Je vhodné pri uvádzaní týchto preukazných nálezov priradiť aj číslo príslušnej sondy alebo nálezovej situácie, čo značne sprehľadňuje text analýzy).
2. Zaradenie pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ do širších vzťahov z hľadiska vývoja daného sídla a do kontextu vývoja daného typologického druhu architektúry či stavebného diela.
3. Prínos výskumu pre poznanie hodnôt samotného objektu, ale aj pamiatkového fondu.

Text analýzy musí byť prehľadný a zrozumiteľný, jednotlivé tvrdenia musia byť zdôvodnené a overiteľné aj v grafickej prílohe, resp. v archívnych zdrojoch a fotografiách. V prípade nejasností, otázok a nepreukázaných záležitostí je z odborného hľadiska prijateľnejšie tieto priznať a ponechať ich ako hypotézy, otvorené otázky, predpoklady, než vyslovovať nepodložené závery, prípadne sa pokúšať „nasilu napasovať“ nálezy, údaje a zistenia na predpokladaný alebo cielene zadefinovaný historický vývoj objektu.

i) Vyhodnotenie výskumu v písomnej a grafickej podobe

Na základe sumarizácie všetkých získaných poznatkov a údajov o pamiatke alebo nehnuteľnosti v PÚ, zhodnotenia výsledkov vlastného terénneho výskumu a analýzy vývoja sa vypracuje súhrnná textová a osobitná grafická časť výskumu.

Textová časť predstavuje stručné a prehľadné zhrnutie, syntézu všetkých zistení v krátkom prehľade, ktorý o.i. aj z kapitoly Analýza vývoja vyberie najdôležitejšie zistenia a najzásadnejšie konštatácie.

V tejto kapitole má byť na záver aj stručné zhodnotenie úspešnosti výskumu vo vzťahu k zadaniu a k jeho predpokladanému prínosu.

Grafické vyhodnotenie

= osobitná grafická príloha (zväčša označovaná ako „Slohová analýza“).

Jednotlivé vývojové etapy je možné vyjadriť :

1. farebne, alebo
2. v čierno-bielej štruktúre.

(metodika oboch spôsobov značenia vid' v prílohe).

Voľba grafického vyjadrenia je podmienená zásadou čitateľnosti a závisí od:

1. mierky, v ktorej bolo vyhotovené zameranie jestvujúceho stavu ako grafického podkladu,
2. komplikovanosti vývoja predmetu výskumu alebo zložitosti jeho skladby,
3. požadovanej hĺbky analýzy vývoja.

Napriek tomu, že pri súčasných technických možnostiach sa čierno-biele grafické zobrazenie už v podstate nepoužíva, nie je jeho použitie vylúčené. Preto aj v tomto usmernení ponechávame základné metodické zásady aj pre takýto spôsob grafického vyjadrenia.

Všeobecne platí, že čierno-biele štruktúrované značenie nemožno odporúčať pri objektoch a areáloch či súboroch s komplikovanejším vývojom ani pri zložitejších stavbách, ani pri použití väčšej mierky. Vo všetkých týchto prípadoch sa čierno-biele grafické vyjadrenie stáva neprehľadným. Čierno-biele štruktúrované značenie je možné uplatniť najmä pri vyjadrení analýzy vývoja menších objektov a objektov s nekomplikovaným stavebným vývojom.

V prípade farebného grafického vyjadrenia má každý sloh (štýl) svoju zaužívanú farbu, resp. škálu odtieňov jednej farby. V prípade nepreskúmaných alebo presne nezaradených častí objektu (predpokladaný sloh) sa využíva šrafovanie príslušnej farby s bielou. Pokiaľ ide o prechodný sloh alebo sekundárne upravenú či kombinovanú časť objektu, využíva sa šrafovanie striedaním oboch príslušných farieb. Podľa možnosti tu treba dbať o to, aby jednotlivé čiarky šrafovania boli dostatočne hrubé, aby boli farby a teda aj etapy jasne identifikovateľné (v hustejšom šrafovaní nie je možné napr. rozpoznať, či ide o tmavočervenú gotiku alebo hnedý barok).

Do grafického vyhodnotenia výskumu sa zaznačujú aj sondy a nálezové situácie, ako aj hodnotné prvky a detaily podľa inventarizačného súpisu (tieto možno zaznačiť podľa úvahy prípadne do grafickej prílohy „Návrh na obnovu“). Vhodné je zaradiť aj umiestnenie a uhol fotografických záberov.

V grafickej dokumentácii sa uplatňujú pôdorysy všetkých podlaží, podzemných aj nadzemných vrátane krovu. (Výnimkou sú neprístupné priestory, pokiaľ k nim neexistuje zameranie alebo starší grafický podklad.) Ďalej sa uplatňujú všetky pohľady a minimálne 1 (u jednoduchých menších objektov) až 2 charakteristické rezy (podľa potreby, v prípade zložitejších pôdorysov a dispozícií aj viaceré).

Pri pohľadoch je v slohovej analýze potrebné zobrazit' aj murivá, nielen povrchové úpravy. (Príklad: dom s renesančným prízemím a barokovým poschodím, klasicistická fasáda – vyznačí sa plocha murív: prízemie modré, poschodie hnedé, celok sa môže olemovať zelenou, alebo sa vyznačenie klasicistickej fasády môže uplatniť na ďalšom samostatnom výkrese.)

Každý pôdorys musí byť označený severkou a každý výkres musí obsahovať aj tzv. rozpisku (názov pamiatky, lokalita, autor výkresu, dátum, mierka atď.). Taktiež by každý výkres mal obsahovať legendu (slohy a štýly, t.j. jednotlivé etapy v časovej postupnosti s datovaním, označenie sond a nálezov, hodnotných prvkov atď.), v prípade potreby – napr. pre nedostatok miesta na výkresoch - je však možné uplatniť aj jednu spoločnú legendu pre všetky výkresy slohovej analýzy.

**j) Špecifikácia pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti
v
PÚ**

Je povinnou a veľmi dôležitou súčasťou dokumentácie, keďže je základným východiskom pre celú ochranu pamiatky (a vo vymedzených súvislostiach aj nehnuteľnosti v PÚ), návrh na obnovu, pre metodiku pamiatkovej obnovy a následne pre všetku prípravnú dokumentáciu.

Definovanie pamiatkových hodnôt a presné stanovenie predmetu ochrany je jedným z hlavných výsledkov výskumu.

Pamiatkové hodnoty je nutné stanoviť v zmysle § 2 ods. 2 pamiatkového zákona – to znamená, že sa tu identifikujú a charakterizujú pamiatkové hodnoty

- historické
- spoločenské
- krajinné
- urbanistické
- architektonické
- vedecké
- technické
- výtvarné
- umelecko-remeselné.

Keďže predmet výskumu nemusí vykazovať všetky druhy hodnôt, tak sa uvádzajú prirodzene len tie, ktoré vykazuje.

Jednoznačnou požiadavkou je, aby boli pamiatkové hodnoty

- jasne špecifikované,
- presne definované,
- konkrétne formulované.

Výsledkom identifikácie pamiatkových hodnôt je stanovenie predmetu ochrany ako nemenej dôležitý výsledok výskumu a nemenej významná súčasť výskumnej dokumentácie. Je to základná platforma pre návrh obnovy, využitia a prezentácie kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ.

Predmet ochrany nie je stanovený ani limitovaný zákonom, preto jeho identifikácia je voľnejšia a predstavuje široké spektrum – od urbanistických súvislostí až po jednotlivé detaily. Obsahuje predovšetkým ochranu a rešpektovanie:

- a) urbanistických súvislostí a bezprostredného okolia (dominantnosť v zástavbe, vzťah k okolitej zástavbe, priehľady, park, záhrada, oplotenie atď.),
- b) architektonického alebo stavebného diela ako typologického a dispozičného druhu s jeho príznačnými charakteristikami,
- c) autentickej funkcie a vhodného využitia,

- d) konštrukčného a materiálového riešenia,
- e) architektonických, výtvarných detailov, umelecko-remeselných a remeselných prvkov a detailov,
- f) archeologických nálezov na parcele,
- g) ďalších pamiatkových hodnôt, aj nemateriálnej povahy (napr. historická dimenzia, tzv. vžitý obraz a pod.)

Pre ďalšiu existenciu a nakladanie s predmetom výskumu je veľmi dôležité, aby bolo precízne a zodpovedne vypovedané všetko, čo je predmetom ochrany. Pre jednoznačnosť výpovede je prínosom, ak sa následne menovite uvedie aj to, čo nie je predmetom ochrany.

Iba presne a exaktne stanovené pamiatkové hodnoty a následne predmet ochrany môžu byť kvalifikovaným podkladom pre následnú obnovu, užívanie, základnú ochranu alebo akýkoľvek budúci zásah do pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ. Sú nevyhnutným predpokladom pre stanovenie presnej metodiky ochrany, obnovy, prezentácie a využitia.

k) Návrh ochrany, obnovy a prezentácie kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ

Je povinnou súčasťou výskumnej dokumentácie, pokiaľ sa výskum vykonal ako príprava obnovy. V tom prípade je zásadným podkladom na spracovanie projektovej a ďalšej prípravnej dokumentácie.

Keďže ide nielen o návrh obnovy, ale aj ochrany a prezentácie, je potrebné považovať túto časť dokumentácie za povinnú aj v prípade, ak sa výskum vykonával pre dokumentačné a vedecké účely. O.i. môže slúžiť pri výkone štátnej správy KPÚ ako odborný podklad, vodítko nielen pre perspektívne budúce obnovy, ale aj pre všetky iné zámery.

Návrh musí vychádzať z výsledkov výskumu a musí jasne a presne definovať

- celkovú koncepciu prístupu k pamiatke alebo nehnuteľnosti v PÚ
- spôsob zachovania, ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkových hodnôt
- spôsob nakladania s nálezmi
- možnosti úprav a zmien v súlade so zásadami pamiatkovej ochrany
- odporúčané prezentovanie a využitie predmetu výskumu a jeho jednotlivých častí a prvkov.

Návrh podľa § 8 ods. 2 vyhlášky obsahuje:

- a/ zhrnutie výsledkov umelecko-historického a architektonicko-historického výskumu,
- b/ požiadavky na:
  - zachovanie, obnovu a prezentáciu hodnôt pamiatky, jej hmotnej podstaty, prvkov a detailov tvoriacich jej súčasť,
  - na odstránenie predchádzajúcich nevhodných zásahov a úprav,
- c/ návrh konkrétnych opatrení na záchranu a obnovu pamiatky a jej vhodné funkčné využitie,
- d/ grafické zobrazenie navrhovaného spôsobu obnovy kultúrnej pamiatky*.

*Body b) c) a d) v skladbe Návrhu hovoria iba o kultúrnej pamiatke, keďže vo vyhláske v ods. 1 písm. k) sa hovorí aj o nehnuteľnosti v PÚ, je samozrejmé, že predmetný obsah Návrhu sa týka aj nehnuteľnosti v PÚ.

Bod a) – zhrnutie výsledkov výskumu je zdanlivo duplicita k častiam h) a i) /analýza vývoja a vyhodnotenie výskumu/ a svoje opodstatnenie by mal najmä v prípade, keby sa Návrh spracovával ako samostatná dokumentácia. Jeho zaradenie na začiatok návrhovej časti výskumnej dokumentácie však má svoj zmysel vo vzťahu k prehľadnosti a kontinuite dokumentácie. Je vhodné, ak sú v úvode návrhovej časti stručne a prehľadne zhrnuté podstatné výsledky výskumu ako zásadné východisko návrhu.

Návrh ochrany, obnovy a prezentácie na základe zhrnutia výsledkov výskumu a na základe exaktného definovania pamiatkových hodnôt a predmetu ochrany stanoví v prvom rade základnú filozofiu, stratégiu a metodický koncept obnovy a akéhokoľvek nakladania s pamiatkou alebo s nehnuteľnosťou v PÚ a tento metodický koncept (filozofiu, stratégiu) zdôvodní.

Vychádzajúc z metodického konceptu následne stanovuje rozpracovanie prístupu - ochrany, obnovy a prezentácie jednotlivých charakteristík (slohový výraz, objem a hmotovo-priestorové usporiadanie, pôdorys, dispozícia atď.), častí a prvkov objektu (horizontálne a vertikálne konštrukcie, otvory, komunikačné spoje atď.).

Spôsob ochrany, obnovy a prezentácie hodnotných prvkov a detailov je uvedený pri jednotlivých položkách v Inventarizačnom súpise (časť e). V návrhovej časti výskumnej dokumentácie preto postačuje stručné sumárne definovanie prístupu k nim a pre konkrétne prvky a detaily len odkaz na Inventarizačný súpis.

V prípade, ak ide o čiasťkový výskum, kde sa skúma iba časť pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ, návrh na obnovu sa má prioritne sústrediť na skúmané časti pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ. Vychádzajúc z návrhu na skúmané časti sa potom následne vyjadruje aj k celkovému prístupu k obnove pamiatky alebo nehnuteľnosti v PÚ, k jej budúcemu využitiu a prezentácii ako celku.

K ďalším záležitostiam plánovanej obnovy, úpravy, adaptácie, zmeny využitia a pod. (o ktorých je výskumník väčšinou informovaný kontaktom s vlastníkom a KPÚ), ktoré priamo a bezprostredne nesúvisia s výskumom ani s jeho výsledkami (ako napr. nadstavanie ďalších podlaží, zobytnenie podkrovia, nové prístavby a pod.) sa návrh má

vyjadrovať iba z hľadiska zachovania pamiatkových hodnôt a rešpektovania predmetu ochrany!

Výsledky výskumu prenesené do návrhu na obnovu nemajú byť ovplyvňované projektovou dokumentáciou (ani keď už táto existuje, keďže aj v zmysle pamiatkového zákona je výskumná dokumentácia prípravnou dokumentáciou a až následne na základe jej výsledkov má vzniknúť projektová dokumentácia), ani zohľadňovaním rôznych iných aspektov, ako sú technické a bezpečnostné normy, dodávateľské možnosti, materiálové a finančné nároky na obnovu a pod.

V návrhovej časti, ktorej súčasťou je aj návrh opatrení, sa v relevantných prípadoch uvedie aj odporúčanie (podnet)

- pri kultúrnych pamiatkach na zmenu objektovej skladby (rozšírenie alebo zúženie pamiatkovej ochrany) – t.j. vyhlásenie ďalších objektov ako súčasti pamiatky alebo zrušenie ochrany objektov, ktoré stratili pamiatkové hodnoty;
- u nehnuteľnosti v PÚ na jej vyhlásenie za NKP.

Grafické zobrazenie návrhu na obnovu sa rieši obdobne ako analýza vývoja pamiatky, t.j.

1. farebne, alebo
2. v čierno-bielej štruktúre.

(metodika oboch spôsobov - vid' v časti i) a v prílohe).

Voľba grafického vyjadrenia závisí od:

1. mierky, v ktorej bolo vyhotovené zameranie jestvujúceho stavu ako grafického podkladu,
2. komplikovanosti návrhu alebo zložitosti skladby pamiatky.

Grafické zobrazenie „Návrh na obnovu“ musí mať priamu väzbu na textovú časť návrhu obnovy.

I) Požiadavky na vykonanie prípadných ďalších špecializovaných výskumov s určením rozsahu a s odôvodnením

Táto časť má byť vždy súčasťou výskumnej dokumentácie. Je dôležitá z hľadiska:

1. zhodnotenia všetkých do tej doby vykonaných výskumov a ich výsledkov, ktoré by mali byť previazané a vyhodnotené v syntéze s výsledkami aktuálneho pamiatkového výskumu;
2. vyšpecifikovania potreby získania ďalších exaktných poznatkov a informácií, ktorá vyplynula z výsledkov aktuálneho pamiatkového výskumu.

Realizátor výskumu, dôkladne oboznámený s pamiatkou a so všetkými problémami a otázkami s ňou spojenými, môže najkvalifikovanejšie posúdiť, aký druh výskumu alebo prieskumu je ešte potrebné vykonať a tento jeho názor je podkladom pre rozhodnutia KPÚ o vykonaní ďalších výskumov a prieskumov na pamiatke.

Požiadavka na vykonanie prípadných ďalších špecializovaných výskumov musí obsahovať určenie rozsahu a odôvodnenie.

Posúdiť potrebu ďalších výskumov a prieskumov je nutné najmä v oblastiach:

- archeologických výskumov v prípade predpokladaných zásahov do zeme,
- statických prieskumov a výskumov v prípade porúch alebo podozrenia na statické poškodenie a ohrozenie pamiatky, s návrhom riešenia,
- prieskumov príčin zavíhania s návrhom ich odstránenia a sanácie,
- reštaurátorských výskumov v prípade existencie alebo nálezov výtvarných a umeleckoremeselných súčastí a prvkov pamiatky, resp. aj v prípade predpokladu skrytých prvkov tohto druhu;
- iných nadväzujúcich výskumov a prieskumov (geologický, hydrogeologický, mykologický, fyzikálno-chemický, dendrologický a dendrochronologický a pod.)

m) Fotografická a grafická dokumentácia súčasného a podľa možnosti aj historického stavu kultúrnej pamiatky, ako aj dokumentácia o priebehu výskumu

Je povinnou súčasťou výskumu a spravidla obsahuje:

- dobové fotografie pamiatky a jej prostredia,
- archívne mapové podklady s vyznačením situovania pamiatky,
- dobové grafické dokumentácie (plány, zamerania, nákresy),
- celkové pohľady (situáciu, hmotovo-priestorovú skladbu),
- celkové zábery fasád,
- celkové pohľady do interiérov,
- charakteristické konštrukcie v interiéri, klenby, stropy, vývojovo dôležité vertikálne a horizontálne konštrukcie, komunikačné systémy (schodiská, chodby), otvory (portály, okná) historické vykurovacie systémy alebo technické riešenia dôležité z hľadiska zachovania pamiatkových hodnôt,
- detailné zábery sond a nálezových situácií dôležitých z hľadiska určenia slohového vývoja objektu (k fotografiám sond a nálezov vid' v časti f); ak sú fotografie sond zaradené k ich opisom v Inventarizačnom súpise, do fotografickej prílohy sa už nezaraďujú.

Pri čiastkových výskumoch je rozsah fotodokumentácie determinovaný spôsobom a rozsahom výskumu.

Fotografie majú mať výpovednú hodnotu, nie je dôležité iba ich množstvo.

Osobitými dokladmi dokumentujúcimi priebeh výskumu, ktoré by mali byť súčasťou výskumnej dokumentácie ako jej príloha, sú záznamy z prípadných komisionálnych posúdení, kontrolných dní počas výskumu alebo aspoň zo záverečného posúdenia vykonaného výskumu.

n) Údaje o podkladoch, prameňoch a použitej literatúre

Sú povinnou súčasťou výskumnej dokumentácie.

Spracovanie a zaradenie tejto časti v rámci materiálu je na zväžení spracovateľa dokumentácie. Je možné zaradiť ju aj za Analýzu vývoja kultúrnej pamiatky, resp. na iné miesto podľa logiky skladby dokumentácie.

Archívny historický výskum, ktorý má byť súčasťou dokumentácie, má spravidla svoje vlastné podklady, pramene a literatúru, samotný pamiatkový výskum môže čerpať z iných podkladov. V tom prípade však tiež odporúčame spracovanie jedného spoločného zoznamu použitých (resp. aj nepoužitých, ale existujúcich) podkladov, prameňov a literatúr ako samostatnú časť výskumnej dokumentácie v súlade s vyhláškou.

Zoznam spravidla obsahuje:

- a) Údaje o grafických podkladoch
  - zameranie jestvujúceho stavu pred obnovou v príslušnej mierke, s uvedením autora a roku zhotovenia
- b) Údaje o prameňoch
  - historické zamerania, plány, projektová dokumentácia
  - historické mapy, katastrálne mapy, veduty, nákresy, grafiky
  - dobové fotografie
  - archívne pramene textové
  - predchádzajúce pamiatkové výskumy ako východiskový materiál (povinné zisťovanie a citovanie)
  - iné predchádzajúce výskumy a prieskumy, ak sú východiskovým materiálom (reštaurátorské, statické, archeologické a pod.)
- c) Údaje o literatúre
  - všetka odborná literatúra v priamej väzbe na predmet výskumu a na sídlo v ktorom sa tento nachádza, dopĺňajúca a objasňujúca vyhodnotenie výskumu.

Všetky položky sa spracovávajú podľa bibliografických pravidiel.

(pravidlá a príklady uvádzania prameňov a literatúry sú prílohou tohto usmernenia – prevzaté od Mgr. M. Orosovej, Archív PÚ SR)

o) Iné údaje, ktoré autor výskumu považuje za dôležité

Nie sú povinnou súčasťou výskumu, ich vyjadrenie a spôsob prezentácie si určuje autor výskumu sám.

Novela vyhlášky mení znenie tohto bodu. Neurčuje už, že to majú byť súčasti „dôležité z hľadiska dokumentovania pamiatkových hodnôt, ich zachovania, obnovy a prezentovania“, ale umožňuje spracovateľovi výskumu voľné zváženie dôležitosti akýchkoľvek údajov bez legislatívneho určovania ich obsahu a súvislostí.

Vypracoval:

Pamiatkový úrad SR Bratislava

Odbor národných kultúrnych pamiatok, Mgr. Eva Ševčíková

Príloha:

Metodika spracovania grafickej dokumentácie :

Slohová analýza

Návrh na obnovu

Pravidlá a príklady spracovania bibliografických údajov